

Nogomet pod

Piše: DAVOR KOVAČIĆ

UDBA je zakulisno nadzirala i usmjeravala sve važne procese u državi te je „pokrivala“ sve segmente jugoslavenskoga socijalističkog društva pa tako i - nogomet

Služba državne sigurnosti ili Uprava državne bezbjednosti (UDBA), najčešće je korišten naziv za jugoslavensku tajnu policiju koja je nastala 1946. preustrojem Ozne (Odjeljenje za zaštitu naroda). Pomoću brojnih doušnika i agenata služila je i kao sredstvo zastrašivanja i terora protiv disidenata i kritičara jugoslavenskoga komunističkog režima.

Mit o svemoćnoj Udbi u komunističkoj Jugoslaviji živi i danas u samostalnoj Hrvatskoj gdje postoje mišljenja da su mnogi suradnici Udbe „umreženi“ te su ugrađeni u stupove hrvatskoga političkog društva u kojem zauzimaju visoke položaje. UDBA je zakulisno nadzirala i usmjeravala sve važne procese u državi te je „pokrivala“ sve segmente jugoslavenskoga socijalističkog društva pa tako i - nogomet.

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata, OZNA, preteča Udbe, obavljala je istragu nad zagrebačkim igračima koji su igrali u NDH. Pri tome su neki od njih (kao primjerice Bernard Hügl, bivši igrač Građanskoga i jedno vrijeme izbornik nogometne reprezentacije NDH) i Otto Bobek (brat puno poznatijeg Stjepana) završili u logoru. Hügl je poslije završetka Drugog svjetskog rata osuđen na 20 godina zatvora te „robijao“ u Staroj Gradiški.

ZBOG HÜGLA DINAMO NIJE SMIO BITI PRVAK

Kako je Dinamo tada bio u rezultatskoj krizi, netko je predložio da bi u tom trenutku najbolje rješenje za trenera Dinama bio upravo Hügl, pa je u pomoć uskočio i tadašnji predsjednik, odnosno gradonačelnik Zagreba Većeslav Holjevac. Ubrzo je političkim vezama Holjevca, Hügl pušten na slobodu i preuzeo zagrebački klub. Tada se govorilo da upravo zbog Hügl, bivšeg „robijaša“, Dinamo nije smio biti prvak...

Prije Drugog svjetskog rata najuspješniji beogradski klub bio je BSK koji je je 1945. ukinut, kao i drugi predratni klubovi. Službeno je navođeno da je to zbog toga što su igrali nogomet za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Umjesto BSK-a u Beogradu je 1945. osnovan FK Metalac koji je zadržao boje dresova predratnoga BSK-a, a i grb je bio sličnoga oblika.

Klub Metalac je igrao u poratnim prvenstvima Jugoslavije, a na izvanrednoj skupštini kluba u ljeto 1950. donijeta je odluka da se klubu vrati ime BSK, iako je postojala sumnja da će komunistička vlast dopustiti povratak tog imena. Međutim, Vladimir Dedijer, tadašnji visoki politički dužnosnik i predratni navijač BSK-a, rekao je da je BSK „baš lepo ime“ i da ne vidi u tome problem.

Vladimir Beara

Klub je pod imenom BSK nastupao do 26. studenoga 1957. kada je dospio u lošu financijsku situaciju i poslije sjedinjenja s nižerazrednom TSK Šumadijom, u kojoj je navodno bilo „geneksovaca“ (operativaca Udbe) mijenja ime u OFK Beograd.

Glavni idejni osnivač beogradske FK Crvene zvezde bio je Slobodan Penezić Krcun, načelnik Ozne, koji je prema nekim istraživanjima osobno ubio četničkog vođu Dragoljuba Dražu Mihailovića u srpnju 1946. kada je ovaj osuđen na smrt strijeljanjem. Kao ministar unutrašnjih poslova Penezić Krcun je pomagao Crvenoj zvezdi koristeći se i autoritetom ministarstva kojem je bio na čelu, često i fizičkim prijetnjama da se pojedini nogometaši privole igranju za beogradski klub.

Crvena zvezda je nazivana i „pandurskim“, „milicijskim“ te „udbaškim“ klubom jer je u rukovodstvu kluba imala ljude iz ovih službi. Pored spomenutog Penezića Krcuna, u vodstvu kluba bio je, primjerice, Nikola Bugarić, prekaljeni „oznaš“, istražitelj na Golom otoku. Jedan od osnivača Crvene zvezde Vladimir Dedijer isticao je da su se oko beogradskog kluba počeli skupljati neki državni funkcioneri i osobe koji dotle nisu znali je li Crvena zvezda „fabrika pekmeza iz Kragujevca ili fudbalski klub“.

O djelovanju Udbe u Crvenoj zvezdi može se iščitati i iz intervjua Tomislava Ivkovića, bivšeg vratara Dinama i ovog beogradskog kluba, koji je govorio o Crvenoj zvezdi

prismotrom Udbe

Ante Žanetić

kao o najboljem i najuspješnijem nogometnom klubu u socijalističkoj Jugoslaviji. Opisujući izvrsnu organiziranost Crvene zvezde tijekom 1980-ih, spomenuo je i da je beogradski klub za svakog igrača u svakom trenutku znao gdje je u gradu i što radi te ako bi se na nekom mjestu nedolično ponašao odmah je bio pozivan u klub i tamo snosio sankcije.

Time je Ivković, zapravo želeći pohvaliti organizaciju svog bivšeg kluba, ustvari samo potvrdio pretpostavke o Crvenoj zvezdi kao klubu u kojem je djelovala UDBA i koja je uhodila i igrače tog kluba.

Vođa navijača Crvene zvezde krajem 1980-ih bio je međunarodni kriminalac sa zaštitom jugoslavenske tajne službe Udbe, Željko Ražnatović Arkan. Nekoliko dana poslije održavanja prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj 13. svibnja 1990. uoči utakmice Dinamo - Crvena zvezda u Maksimiru, počeo je dobro poznati masovni sukob između nekoliko tisuća navijača Dinama i oko 2500 navijača beogradskog kluba koje je predvodio zloglasni Arkan.

PROBLEMI S UDBOM HAJDUKA I DINAMA

UDBA je bila prisutna i u hrvatskim nogometnim klubovima. Primjerice, igrač Hajduka Ante Žanetić optuživao je klupsku upravu koja je 1958. godine dovela za trenera Milovana Ćirića iz Beograda. Žanetić je opisao Ćirića kao „velikosrbina“ kojeg su „splitski orjunaši“

Branko Zebec

i „udbaši“ doveli za trenera Hajduka i koji je zatrovao odnose između Hajduka i Dinama te je optuživao da je od tada počeo rat između dva najveća hrvatska kluba i njihovih navijača. Prema Žanetiću tadašnju upravu Hajduka, činili su „orjunaši“ i „udbaši“ koji su nagovorili trojicu huligana da ga pretuku na splitskoj rivi.

Problema s Udbom imali su i pripadnici navijačke skupine Torcida koja je osnovana 1950. godine u Zagrebu. Jedan od njezinih osnivača, tadašnji zagrebački student Vjenceslav Žuvela, bio je pod istragom nakon utakmice Hajduk-Crvena zvezda odigrane u Splitu 1950. godine. Žuvela je osuđen kao antijugoslavenski element jer su partijske vlasti označile Torcidu kao glavnoga krivca za nacionalističke ispade na toj utakmici i u splitskoj navijačkoj skupini su vidjeli pogodno sredstvo za nacionalističko djelovanje.

Žuveli je kasnije smanjena kazna jer je bio dobrovoljac koji se pridružio partizanskom pokretu u Drugom svjetskom ratu sa svega 14 godina. Unatoč takvim karakteristikama, Žuvela je od strane komunističkih vlasti bio proganjan i nakon odsluženja kazne. Naime, agenti Udbe više puta su dolazili u njegov zagrebački stan, gdje je živio s obitelji, radi pretresa i pritisaka koji su trajali sve do prvih višestranačkih izbora i stvaranja samostalne Republike Hrvatske.

Zbog političkih događaja u hrvatskom društvu 1971. godine svi događaji, pa tako i prilike u nogometu bili

su pod posebnom prismotrom Udbe. Turneju Dinama u Kanadi i SAD-u u ljeto 1971. godine odobrilo je jugoslavensko Ministarstvo vanjskih poslova, ali je sve budno pratila i UDBA. Kasnije su predstavnici konzulata i tajnih službi lažima i izmišljotinama predstavili turneju kao nacionalističku, jer je zagrebački klub igrao s nogometnim klubovima hrvatskih iseljenika. Zbog toga su poslije povratka s turneje čelni ljudi zagrebačkog kluba pozivani na obavještajne razgovore.

Na kraju je Centralni komitet Hrvatske prihvatio lažno svjedočenje Udbe, pa su nakon zbivanja u Karadorđu početkom 1972. godine iz uprave zagrebačkog kluba morali otići Otto Hoffman, Dragutin Božić, Ante Todorić, Mirko Barišić.

U prvenstvu 1985./86., kolo prije završetka prvenstva, Partizan i Crvena zvezda imali su isti broj bodova, ali Partizan je za jedan gol imao bolju razliku. U zadnjem kolu prvenstva Crvena zvezda je na stadionu Koševo pobijedila Sarajevo 4-0. Istim rezultatom Partizan je u Beogradu pobijedio sarajevski Željezničar i tako izbio na prvo mjesto prvenstvene ljestvice. Sljedeći dan, tadašnji predsjednik NSJ Zagrepčanin Slavko Šajber, donosi odluku kojim se poništava cijelo posljednje kolo. Dvanaest klubova kažnjeno je zbog namještanja rezultata u posljednjem kolu s minusom od šest bodova.

Predsjednik NSJ Šajber naložio je da se utakmice zadnjeg kola ponovo odigraju, na što su pristali svi klubovi osim Partizana. Zbog toga je NSJ utakmicu Partizan-

Željezničar registrirao rezultatom 0-3 te je tako Crvena zvezda za zelenim stolom osvojila naslov prvaka. Tadašnji član uprave FK Partizan general-major Jovo Popović dao je intervju zagrebačkom tjedniku Polet u kojem je zbog ove odluke napao Šajbera. Popović se tom prilikom predstavio kao direktor „Instituta bezbednosti 13. maj“ u čijim prostorima je i napravljen intervju. Novinar Poleta je poslije shvatio da je s Popovićem ustvari razgovarao u štabu Udbe koja je napravila i autorizaciju intervjua.

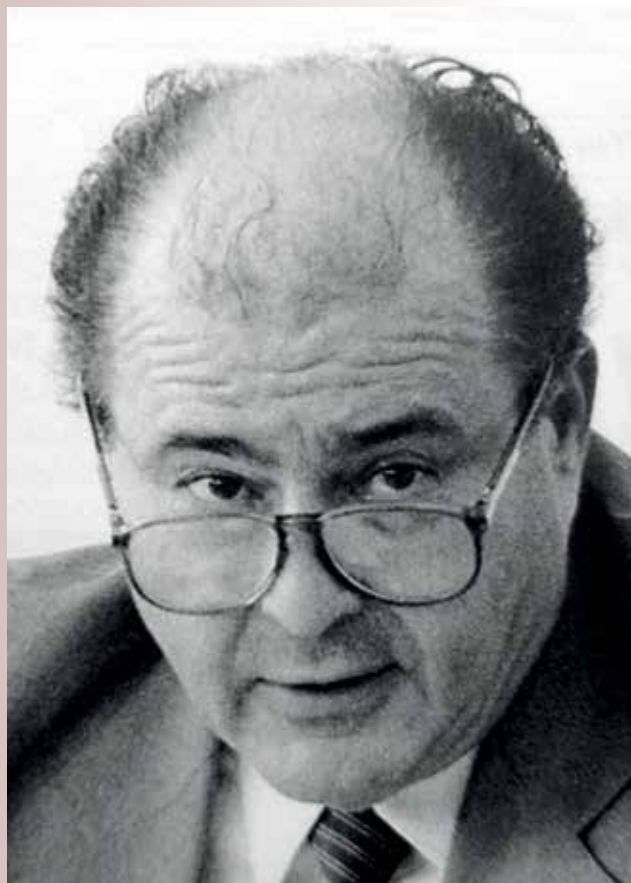
Šajber je dao ostavku na dužnost predsjednika NSJ 1987. nakon što mu je UDBA, prema njegovom kazivanju, namjestila aferu s prodajom obiteljskih zlatnika.

UDBA I PRELASCIGRAČA

Jugoslavenske tajne službe su praktički od samog osnutka jugoslavenske lige sudjelovale i u nekim prelascima igrača iz jednog kluba u drugi. Tako je 1951. godine nogometaš zagrebačkog Borca Branko Zebec privučen dobrim financijskim uvjetima odlučio prijeći u beogradski Partizan. U Zagrebu su htjeli spriječiti njegov odlazak u Beograd, pa je na Glavni kolodvor stigla i ondašnja milicija. Međutim Kontraobavještajna služba JNA (KOS) saznala je što se u Zagrebu događa te je poslala automobil koji je Zebece odvezao u Beograd.

U ljeto 1955. godine reprezentativni vratar Hajduka Vladimir Beara prešao je u Crvenu zvezdu, zbog čega je splitski klub prekinuo športske odnose sa beogradskim klubom. U spor oko prelaska reprezentativnog vratara

Jugoslavenske tajne službe su praktički od samog osnutka jugoslavenske lige sudjelovale i u nekim prelascima igrača iz jednog kluba u drugi

Slavko Šajber

Aleksandar Ranković

Torcida

umiješali su se i političari, ali sve je ipak završilo prelaaskom Beare u glavni grad Jugoslavije.

Aleksandar Obradović, dužnosnik Crvene zvezde, skrivao je Bearu tjedan dana svaki dan u drugom gradu da se slučajno ne bi predomislio. Beara je za prelazak u Crvenu zvezdu dobio opremljen stan u Beogradu, a „šuškal“ se da je dobio i novac koji mu je isplaćen u inozemstvu. Obradović ističe da je poslije toga morao otići iz uprave Crvene zvezde, jer je prema njegovoj izjavi „Hajduk imao dobre veze s Udbom“ te da se u potragu za Bearom, dok ga je skrivao, uključila i „federalna policija“.

Komunistički dužnosnik Edvard Kardelj pokušao je smiriti situaciju te je okupio istaknute ljude iz nogometu i politike koje je na početku sastanka navodno upitao: “Pa dobro, zar je zaista tako važno da li taj Beara igra tenis u Splitu ili Beogradu?”

Krajem 1950-ih, igrača Crvene zvezde Dragoslava Šekularca u svoje redove želio je dovesti torinski Juventus i nudili su 600 000 američkih dolara. Međutim, tada su istaknuti komunistički dužnosnici Aleksandar Ranković i Slobodan Penezić Krcun tražili od vlasnika torinskog kluba ulaganje u neke tvornice na području Jugoslavije, što nije imalo veze s nogometom, pa je talijanski klub odustao od transfera.

Šekularac je poslije govorio da mu je Ranković, tadašnji šef Udbe, rekao da mora ostati u Jugoslaviji zabavljati radničku klasu. Šekularac je bio nezadovoljan odlukom tadašnjih jugoslavenskih vlasti da ga ne puste u ugledni talijanski klub, pa je na utakmici u Nišu Radnički - Crvena zvezda u znak protesta ošamario suca utakmice Pavla Tumbasa.

U ljeto 1966. ostvaren je najveći

Policijski zapisnik Vjenceslava Žuvele

transfer u dotadašnjoj povijesti jugoslavenskog nogometa. Za prelazak iz FK Sarajeva u Hajduk Džemaludin Mušović je splitski klub isplatio 13 milijuna dinara (vrijednost oko 40 000 tadašnjih njemačkih maraka). Čelni ljudi sarajevskog kluba pokušali su spriječiti odlazak svog najboljeg igrača, pa je tajnik Sarajeva Budo Vuković došao u Split u pratnji milicijskog inspektora sa nalogom za privođenje Mušovića kojeg su željeli smjestiti u pritvor dok ne prođe prijelazni rok.

Međutim, Mušović je prvog dana prelaznog roka potpisao za splitski klub, a predsjednik Hajduka u tom razdoblju - admiral Josip Grubelić - predao mu je torbu punu jugoslavenskih dinara. S obzirom da je to bio novac iz crnog fonda Hajduka, Mušović ga nije mogao položiti u banku. Osim toga sarajevski nogometaš se pribijavao jugoslavenske tajne službe, jer je prema njegovim riječima FK Sarajevo „praktično bio klub Udbe“.

Nogometaš niškog Radničkog Stevan Ostojić, nakon što je potpisao predugovor s Partizanom i dobio „na ruke“ 500 000 dinara, ubrzo se predomislio i za četiri puta veći iznos pristupio Crvenoj zvezdi. Tada je ovaj slučaj izašao u javnost te je nastala velika nogometna afera što je samo bio povod za obračun brojnih centara moći iz vojnoga (Partizan) i policijskoga, odnosno milicijskoga i udbaškog vrha (Crvena zvezda).

IZVORI I LITERATURA:

Davor Kovačić, Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala, Zagreb, 2019.

Sto najboljih hrvatskih nogometaša, Zagreb, 2020.

Dražen Lalić, Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međuodnosa u Hrvatskoj, Zagreb, 2108.

